

Skóre: 0.80
Název: Pravda, privatizace a láska
Zdroj: Respekt
Datum: 24.11.2014
Str.: 30
Zpracováno: 24.11.2014 03:51:49
Náklad: 26526
Číslo: 48
Rubrika: Fokus/sametová revoluce
Autor: Jaroslav Špurný
Odkaz: <http://respekt.ihned.cz/>
ISSN: 0862-6545
Jazyk: cz
Oblast: Časopisy - ekonomika a politika
Zkratka oblasti: CE
Zkratka zdroje: CERE
Identifikace: CERE20141124020017
Klíčová slova: Stanislav, Devátý

Pravda, privatizace a láska

Co si Češi o sobě vyprávějí u listopadových ohňů

Václav Havel byl pod naším vlivem a StB jej dokázala využít, oznámil někdejší šéf politické policie komunismu Alojz Lorenec. Nic víc o Havlovi v čerstvém rozhovoru pro média neříká, ale řada lidí musela zbystřit. Například známý "lovce kágébáků" a šéf strany Pravý blok Petr Cibulka už dlouhá léta tvrdí, že 17. listopad 1989 se odehrál v režii sovětské tajné služby, jejimuž vlivu podléhal i pozdější prezident Havel - a Lorenecova slova jeho teorii podporují. Naopak dlouholetý předseda předlistopadových vlád Lubomír Štrougal ve svých nedávno vydaných memoárech tvrdí, že 17. listopad a prezidentská volba Havla se odehrály v režii tajných služeb Západu. "Pár dnů po 17. listopadu sdělili Havlovi vysocí němečtí státní úředníci, že byl vybrán za budoucího prezidenta," píše Štrougal. Že byl tehdejší poštmourný pátek přelomem v historii české společnosti, tady nepochybuje nikdo. O tom, co přinesl a kdo jej "režiroval", se vedou vášnivé debaty i po dvaceti pěti letech.

Jen prostě přemýšlejí

Advokát Stanislav Devátý by měl o tom, co se tehdy v listopadu stalo a k čemu a proč to vedlo, něco vědět. Jako dlouholetý disident, který prošel vězením, se v roce 1990 stal členem parlamentní vyšetřovací komise událostí 17. listopadu, jež za rok vyslechla stovky svědků, přečetla desítky tisíc dokumentů a nakonec vydala rozsáhlou závěrečnou zprávu. Podle současných historiků jde o nejvýznamnější pramen, v němž lze najít, co a proč se tehdy dělo.

"Nevím, nejsem si jistý, jestli v tom všem neměla prsty sovětská KGB," odpovídá dnes Devátý na otázku, co pro něj znamená listopad 1989. Jeho odpověď je překvapující, protože jeho komise v závěrečné zprávě celkem suverénně konstatuje, že "KGB měla o tom, co se děje v Praze, sice dobré informace, ale nebyl prokázán žádný vliv této služby na události 17. listopadu". Podle advokáta v tom není rozpor. "Přimo 17. listopad zřejmě neovlivnil, ale začal jsem pochybovat poté, co se tu dělo v následujících letech. Proč se třeba Klaus scházel tajně s šéfem Lukoilu?" ptá se Devátý. "Důkazy žádné nemám a neměl jsem je, ani když jsem byl šéfem BIS, jen prostě přemýšlím, proč se tady lidé měnili z konzervativců na vyznavače Putina."

Devátého odpověď je pro dnešní dobu hodně příznačná. Události 17. listopadu už málokdo seriózně zpochybňuje. Doteď se sice vedou debaty, proč šel průvod na Václavské náměstí zrovna cestou přes Národní třídu, a ne jinou, kratší. Debataje se o tom, komu vlastně prospěl masakr studentů v době, kdy většina z desítek tisíc demonstrujících opustila Národní třídu a zůstaly tam jen dvě tisícovky lidí, které mohly stovky nasazených policistů a příslušníků StB snadno a relativně mírně rozehnat. V médiích i osobních rozhovorech řada pamětníků připouští, že události 17. listopadu odstartovaly celospolečenský vzor, který pak během pár dnů položil komunistickou moc. Problém přichází v okamžiku, kdy začíná analýza, co se dělo potom. V následujících dnech, týdnech, rocích. Skrze tyto události vznikají nové a nové výklady, co vlastně 17. listopad znamenal.

Například předseda polistopadové české vlády Petr Pithart nepochybuje, že 17. listopadem začal pád komunismu, a je přitom přesvědčen, že se komunisté poté vzdali vlády sami a dobrovolně. "Nijak se nebránili předat moc, vzdoroval jen předseda vlády Ladislav Adamec," říká Pithart a přidává další verzi zákulisního vlivu. "Čalfa potom zařídil zvolení Havla prezidentem." I tyto vzpomínky nahrávají konspiraci typu "komunisté se vzdali, protože to měli všechno připravené pro sebe".

Stačí zadat heslo "jak to bylo v listopadu 1989" a internet nabídne desítky výkladů, jež se dají kombinovat do ucelených teorií. Třeba: členem vedení Socialistického svazu mládeže, který studentskou demonstraci 17. listopadu spolupořádal, byl jistý Martin Ulčák. Ve výpovědích jednoho z vlivných aparátčků komunistické strany Jaromíra Sedláka před parlamentní vyšetřovací komisí najdeme tvrzení, že Ulčák byl zapálený bojovník za to, aby listopadová manifestace studentů dostala oficiální povolení od ústředního výboru KSČ. Po pádu režimu byl pak Ulčák zvolen předsedou SSM a z titulu té funkce se stal správcem mnohamiliardového majetku SSM a dnes patří do padesátky nejbohatších lidí v Česku. A i když byla většina majetku SSM zašantročena až po jeho odchodu ze správcovské funkce, nikdy nezmizelo podezření, že demonstraci zorganizoval s vědomím, co se tím rozjídá - a jaké možnosti zbohatnutí se mu tím otevírají. Vůbec teorie o tom, že komunisté nechali dobrovolně padnout režim a pak se stali hlavními privatizátory, patří nyní mezi nejoblíbenější. A má reálné základy. Minutu po minutě

Historik Pavel Žáček bezpochyby patří mezi největší znalce doby kolem 17. listopadu. "Sedmnáctý listopad je zdokumentován snad minutu po minutě. Kudy šel průvod, co dělali v tu dobu šéfové StB, komunistické politbyro, dokonce i delegace sovětské KGB, která tu byla už čtvrtým dnem na pracovní návštěvě," popisuje Žáček. Nějakou konspiraci nebo manipulaci demonstrujících studentů úplně vylučuje. A to přesto, že nevíme, kdo nařídil ten závěrečný masakr. "Na rádiových záznamech žádný takový rozkaz není a nikdo se k němu později nehlásil," říká Žáček. "Víme, že jej požadoval Miroslav Štěpán, ale že mu požadavek Lorenec zamítl. Rozkaz možná přišel od nějakého řadového důstojníka, ale jeho jméno nezjistila ani policie, která věc vyšetřovala a obvinila jak Štěpána, tak šéfa zásahu z policie," dodává Žáček.

Ale ani on si není jistý, co se dělo v následujících dnech. "Vůbec nevíme o tom, zda Jakeš nebo někdo jiný z politbyra či StB nekomunikoval se Sověty. Volal si Jakeš třeba se sovětským velvyslancem v Praze? S někým z Moskvy?" ptá se řečnický. "Z některých dokumentů víme, že Gorbačov tlačil na změnu vedení v KSČ a že mu vadilo, že se to nedaří," dodává. Nicméně přes veškerou nejistotu je Žáček přesvědčen, že ani v dalších dnech nekonala komunistická strana ani StB nějak koordinovaně, že by cíleně prosazovaly nějaký tajný plán. "Třeba skartace začaly podle záznamů už 18. listopadu," připomíná, "což by mohlo nasvědčovat, že estébáci věděli už v době, kdy nebylo nic jasné, že režim končí. Jenže víme, že spousta záznamů o skartacích je antedatovaná, tak z toho nic nevyvozují."

Další zaslíbený historik Jiří Suk na nějakou konspiraci nevěří vůbec. "Komunisté padli, protože to prohráli v týdnu po 17. listopadu informačně," říká. Zásluhou letáků, vznikajících nezávislých tiskovin, cest pražských osobností na venkov, ale i vysílání Rádia Svobodná Evropa nebo Hlasu Ameriky dostávali občané zaslíbené informace a už nevěřili oficiálním médiím a jejich výkladu, že v Praze provokuje jen pár tisíc lidí.

"Všechno v tu dobu bylo spontánní, to je znát ze všech dokumentů. Proč je ale dnes listopad přijímán s jistou nedůvěrou, to má podle mne kořeny v něčem, co nazýváme druhou revolucí, tou ekonomickou," vysvětluje Suk. Podle něj se debata o tom, jak zastavit pokračování komunistické moci, soustředila pouze na lustrace - vyřazení lidí, kteří se nadmíru angažovali pro totalitní režim, z důležitých státních postů - a ekonomiků nechala zcela stranou jako volné pole. Je pak jen logické, že jí začali ovládat lidé, kteří o ní něco věděli za předchozího režimu - lidé z komunistických podniků zahraničního obchodu, kteří byli úzce navázáni na StB. "Privatizovali své podniky, orientovali se v bankovníctví a zahraniční obchod jim zůstal v rukou, jen se změnili v soukromníky," komentuje Pavel Žáček. Jako ilustraci můžeme vzít třeba Omnipol, jenž patřil za totality mezi dvacítku největších obchodníků se zbraněmi. "Komu patří soukromé zbrojařské firmy? Jsou to většinou lidé, kteří začínali v

osmdesátých letech ve státním Omlupoln," řiká řéf Asociace obranného a bezpečnostního průmyslu ČR Jiří Hynek.

Velké dohady vyvolává například existence komunistického Prognostického ústavu. "Co o něm víme?" táže se řečnícky známý dokumentarista Karel Vachek a sám si odpovídá: "Nic. Přitom z něj přišli ekonomové, kteří ovládli privatizaci a vůbec jim nevadilo, že se při ní kradlo." Vachek má pravdu, že kromě vzpomínek zaměstnanců ústavu, kteří tvrdí, že byli jakousi laboratoří, jež měla zkoumat cesty ke zlepšení zaostávající socialistické ekonomiky, nemáme žádné dokumenty, co ekonomové z Prognostického ústavu dělali. Dokumenty o existenci a práci ústavu byly skartovány - ekonomům zůstaly jen jejich soukromé výsledky bádání. A podezřívavé veřejnosti dohady o tom, komu tato parta ekonomů připravila privatizaci.

Asi nejpřesnější zachycení minulosti, včetně toho, co se dělo v roce 1990, lze najít v obsáhlých spisech shromážděných parlamentní vyšetřovací komisí, jež v závěrečné zprávě vyvrací řadu fám okolo listopadové demonstrace. Jsou v ní autenticky působící dobové výpovědi estébáků i komunistických aparátčků, kteří ochotně a důvěryhodně popisují a vysvětlují tisíce detailů své práce.

"Pokud by se dokumenty shromážděné komisí staly na počátku devadesátých let základem policejního vyšetřování, asi bychom věděli mnohem více," říká Žáček. Policie si však dokumenty nevyžádala, byly uloženy do archivu a utajeny. Proč, to není úplně jasné, podle Žáčka prostě "z byrokratické pilnosti". Ministr Ruml si vzpomíná, že k dokumentům měla v roce 1992 přístup speciální jednotka pro vyšetřování zločinů komunismu vedená státním zástupcem Jiřím Šetinou. Ta ovšem měla jen tři členy a po roce byla rozpuštěna. O dokumenty komise se Žáček začal zajímat až v roce 2007, kdy se stal šéfem nově zřízeného Ústavu pro studium totalitních režimů, a o dva roky později byly ústavu spisy zpřístupněny. "Je těžké zjiřřovat cokoli nového. Vyšetřovací komise měla policejní pravomoci," shrnuje Žáček. "Dnes už je asi vše promířeno. Zbývá jen bádání." Q www.respekt.cz/audio

Padl režim náhodou, nebo šlo o řízenou akci?

Foto: Byl jste vybrán, ale kým.

/ foto karel cudlín